

HORÁNYI ÖZSÉB

Kibeszelés

Az ünnepeltet, (ifj.) Bibó Istvánt nem sok ideje ismerem; édesapját, (id.) Bibó Istvánt viszont személyesen sohasem; de mint írásainak szorgalmas olvasója, azt gyanítom, hogy igencsak büszke (lehet) fiára. Akinek viszont ezt elérnie kemény munkájába, törődésébe került. Egyáltalán, egy nagyformátumú ember mellett élni és saját arcra szert tenni, nem mindennapos teljesítmény. Saját tapasztalatomból tudom: mit kell küzdeni azért, hogy akárcsak a kicsit is idősebbek ne csak apja fiát lássák benne, de őt magát is: az építészettörténész, a tanárt és sorolhatnám még.

Szóval, nem sok ideje: de már ennyi is elég volt ahhoz, hogy megdönthetetlen tapasztalatom legyen a 70 évesen is ifjú Bibó Istvánról. Ezt adom most közre e kötet alkalmából és az ő tudtával.

Az EPMSZE évkönyvének szerkesztői elkérték a kötet számára egyik előadásom írott változatát. A Magyar Pax Romana Zsinati Klubjában mondtam el 2010 októberében. Amikor elkészültem az írással, pontosabban elkészült az első változata, mint mindig, megküldtem néhány jó emberemnek, hogy az ő szemükkal is lássam a végső forma előtt, ne csak a magaméval. Így küldtem el most az akkor frissen ismerőssé vált ünnepeltnek egy-két mondatnyi reflexió reményében. Nem sok időre rá, viszont, a következő választ kaptam:

Kedves Özséb!
(nem baj, ha a „Tisztelt Elnök Ur”-at elhagyom?)

Köszönöm, hogy elküldted az előadásod szövegét, annál is inkább, mert fél hatkor el kellett mennem a Hálóból (még augusztusban elköteleztem magam egy kb. 50 tagú szimpatikus egyesületbe 56-ról beszél[get]ni).

Leveleden felbátorodva nemcsak elolvastam, hanem rögtön a szöveg (és a jegyzetszövegek) közé beírtam észrevételeimet, az apróságoktól az általam érdeminek vélt megjegyzésekig. Ezekkel kapcsolatban rögtön jelzem, hogy az általad körbejárt témában szakemberként nem vagyok otthon (talán-értelmiségiként talán és/vagy remélem igen). Művészettörténészként ugyanis eléggé szakbarbár vagyok, elfuserált magyar szakosként pedig azt képezem, hogy az elírások, félreütések vagy értelemzavarónak tűnő hiányok jelzése is hasznára válik a szövegnek. Ehhez jön még néhány esetben munkahelyi ártalomként a dolgozatjavítási rutin, amelynek jeleit kérlek, ne vedd rossz néven.

A könnyebb megtalálhatóság kedvéért kiemeltem türkizzel azt, amit beszúrásra javaslok, ciklá-

mennel, amit kihagyásra. Sárgával, amihez vagy a szövegben, vagy itt a levélben megjegyzést fűzök¹; és szövegekzi megjegyzéseim kizárólag azért íródtak vastag nagybetűkkel, hogy észrevehetően elkülönüljenek.

Általában és egészében: 1. Röviden: tetszik. 2. Bővebben: nagyon tetszik. 3. Tényleg.

Nem olyan rendszerezettséggel, de lényegében ugyanazt gondolom a keresztény értelmiség(i) feladatáról, mint Te, és lelkes egyetértésemet akartam kifejezni, amikor néhány gondolatmenet végére nagyképű minősítésnek látszó felkiáltásokat fűztem.

A VI. sz. jegyzetben írod, hogy apám „legendába illő, közismert szokása szerint hetente együtt reggelizett apósával, Ravasz Lászlóval, a leányfalusi számkivetésben élő egykori református püspökkel.” Ez a passzus filológiai pontosításra szorulna, mert apám nem lakott Leányfalun, tehát hetenként nem reggelizhettek együtt; viszont szüleim majdnem minden nyáron több hetet töltöttek Leányfalun, ilyenkor pedig együtt reggeliztek, ebédeltek és vacsoráztak nagyapámmal, de nem hetente, hanem naponta. Ebből simán kijöhet éves átlagban 52 vagy 53 reggeli, komolyabban szólva az inspiratív és reflektív asztali beszélgetések ténye vitathatatlan, s ezért e megjegyzésem gondolatmeneted érdemi érvényességét nem érinti. Én azonban – ez már szinte magánügy – családtagként lennék kíváncsi a legenda eredetére, illetve hogy Te honnan hallottad vagy olvastad. (Lehet, hogy apám Uhrónia című, vázlatos művének atmoszférája sugallta valakinek, s azután elterjedt?)

Ennyi az, ami telt tőlem. Még egyszer köszönöm, hogy elküldted.

Tisztelettel, barátsággal
Bibó István

Ennyi a levél és hozzácsatolva az általa kiigazított szövegem, amelyből most néhány jellegzetes bekezdést idézek:

Mindazonáltal igaz, hogy az értelmiségről gondolkodva korábban mindig *egyetlen személy teljesítményéről* volt szó, amelyet döntően verbálisan, illetőleg szövegalkotással valósított meg. Kivételesen másként, amikor *közvetítőként* vagy *mintaadóként* jelenik meg. Néha pedig egészen másként

jelenik meg a teljesítmény: *kivonulásként* vagy *tiltakozásként*.¹ [...]

Azt gondolom, hogy az *értelmiségi* társadalomtörténetileg konstruált *szerep*. Ma máshogy kell értelmiséginek lenni, más viselkedésmintákat – illetőleg másokat is – tartalmaz ez a szerep ma, mint száz évvel ezelőtt. Efféle értelmiségi szerep a független értelmiségié, az alkotó értelmiségié, a hivatalnok (honorációr) értelmiségié, az írástudóé, a szabadfoglalkozású értelmiségié, a szakértelmi-

- 1 Mintha volna két olyan sajátos társadalmi szerep, a *közvetítő* és a *mintaadó*, amely túllép a szokásos értelmiségi teljesítmények verbális médiumán, sőt: nem ez adja a teljesítmény médiumát. Sem a közvetítő (és ne tévesszük össze a mediátor szinte technológusi felkészültségű professziójával, aki meghatározott konfliktustípusokban képes megoldásokat találni azáltal, hogy receptekkel rendelkezik a felek közötti kommunikáció előremozdításához), sem a mintaadó szerepe nincs a verbális értelmiségi teljesítményhez kötve, sőt talán éppen az igaz, hogy a közvetítő előre nem látható kulturális különbségeket képes áthidalni éppen azzal, hogy mindkét kultúrában elegendő jártassága van (például az egyházban és a világban egyaránt, vagy a keleti és a nyugati egyházban egyaránt), a mintaadó szerepben megjelenő közszereplő, például Esterházy Péter, amikor kijelentette, hogy *földet vissza nem vesz*, amely akár egy egyszerű gegnek is lett volna tekinthető, de nem a rendszerváltást követő kárpótlás kezdetén egy olyan család tagja részéről, akinek a családtörténete jószerivel egybeesik az ország történetével; vagy a Zengőre tartó köztársasági elnök tette (amely felfogható volna akár mozgalminak is) saját társadalmi státusából eredően vált értelmiségivé, vagyis mutatja az értelmiségi attitűdöt, és szimbolikus tartalma ebből adódóan másodlagosan jelenik meg, de megjelenik, miközben közömbös marad az, hogy mit mond, vagyis az, hogy mi a tartalma elsődleges szimbolikus cselekvésének. **EZT A MONDATOT SZERINTEM TAGOLNI KÉNE NÉHÁNY KISEBBRE.** Mind a közvetítő, mind a mintaadó a *mutatásban* van elkötelezve, nem pedig a *mondásban*, amit szokásosan az értelmiségtől elvárunk. Mind a közvetítő, mind pedig a mintaadó a (társadalmi) cselekvések médiumán keresztül teljesít; mondhatnánk, médiumának nyelve nem a szó, hanem a tett. Hiszen az egyes kultúrák saját nyelve nem érthető egy másik kultúrában: nincs garancia a megértésre. Talán csak egy nyelv előtti, vagy talán nem nyelvi megértésre van lehetőség: és lehet, hogy éppen ez a tetteké. Persze ára is van mindennek, a szavakat helyettesítő tetteknek, például az, hogy mindig lehet úgy tenni, mintha az adott tetteknek nem volna szimbolikus tartalma.

ségié, a szakértőé és még bizonyára lehet **EZ A SZÓ HIÁNYZIK A SZÖVEGBŐL** a szerep-megjelöléseket tovább sorolni. [...]

Az értelmiség valami olyan képlete a társadalomnak, amely javarészt értelmiségiekből áll és tud kollektíven (bár nem feltétlenül egységesen) megjeleníteni a társadalmi nyilvánosságban. A kollektivitás deskriptív tartalma – természetesen – külön kérdés és a szociológiai értelemben vett értelmiségi réteg; vagy az értelmiségi szervezetek; vagy a nálunk nem létező értelmiségi kamarák; vagy az értelmiségi szakszervezetek formájában jelenik meg **SZERINTEM EBBE A MONDATBA INKÁBB VESSZŐ KELLENE A PONTOSVESSZŐK HELYETT.** [...]

A Krisztus-követő konfesszionális kötöttséggel kapcsolatban, nyilvánvalóan, nem köthető kompromisszum; a kulturális horgonyozottságok *helyhez kötöttségével*, illetőleg *történetiségével* pedig kompromisszum készen (**EGYBEÍRANDÓ**) kell tisztában lennie minden kereszténynek. [...]

A keresztényeknek pedig továbbra sem kell lemondaniuk arról a korábbi meggyőződésükről, hogy számukra egyetlen igazság van; de arról a meggyőződésükről már igen, hogy igazságuk – minden további reflexió nélkül – egyben mindenki igazsága is. **EZT AKÁR KURZÍVVAL IS LEHETNE SZEDNI**

Igen ám, de ha azt mondom a magam meggyőződéséről, hogy *kerek egész*, akkor hogyan számolok el azzal, hogy másnak meg nem az. Először is tény, hogy egy keresztény valójában nem tud nem keresztény módon, például mohamedán módon gondolkodni és cselekedni. A mohamedán sem keresztény módon, mivel mind a keresztények, mind a mohamedánok, mind a zsidók és így tovább, valamilyen kultúrába zárva élnek, amelynek megválasztásában csak a legritkább esetben részesek. De tulajdonképpen nincs is rá szükség: se a másik kultúrára, se a választásra. Keresztény konfesszionális elkötelezettséggel ugyanis *kerek a világ*: vagyis minden kérdésre van válasz; lehet, hogy egyesekre nincs előre kész válasz, de az identitás feladása nélkül is elkészíthető az előre-nem kész válasz. Néha könnyen megy ez, néha nem, de sohasem lehetetlen. **EZ IS LEHETNE KURZÍV, BÁR TÚLSOK ABBÓL SE JÓ** [...]

Az európai kultúra kétség kívül zsidó-keresztény hagyományokra épül. Következésképp Európában egy nem-keresztényt egyáltalán nem kell, hogy zavarja, ha mi, keresztények például a tízparancsolat talaján állunk. A keresztény embernek azonban hitéből fakadóan van morális kötelezettsége a kö-

rülötte lévő világgal szemben, vagyis közéleti mentalitásúnak kell lennie. Ha nem közéleti, nem lehet teljes értékűen keresztény. **SAJNOS SZERENCSÉRE TÚL SOK A KURZIVÁLÁSRA ÉRDEMES MONDAT, INNENTŐL KEZDVE TEHÁT ABBAHAGYOM A JAVASOLGATÁST.**

Ugyanakkor ma egy magyar embernek a maga kereszténységét a közéletben majdnem elég a maga európai kultúráján keresztül megélnie. Ma közéleti-ként alig kell többet tennem, mint elősegíteni, hogy minél inkább európaiak legyünk. De tíz évvel ezelőtt mást kellett tennem, és lehet, hogy öt év múlva újra egészen mást kell majd tennem. A Krisztus-követés, szoktuk mondani: nem egy állapot fenntartása, hanem út. **DE ITT MÉG UTOLJÁRA...**

Lenyűgözött: a tanári pedantériának, a minőség fontosságának és a végeredmény javára való munkálkodásnak ez a megmutatkozása. És amikor ezt álmétkodva szóvá tettem, megköszönvén a törődést a szöveggel, jóformán értetlenkedett: mi a rendkívüli ebben?

Nos, akár önző okokból is, azt kívánom, hogy még sokáig reménykedhessünk ennek a tekintetnek a figyelmében. *Isten éltesse sokáig, Pista!*

Jegyzetek

- 1 Ezeket a színes kiemeléseket most nem lehet reprodukálni, de végeredményben nélkülük is érthető, hogy a megjegyzések mire vonatkoznak.

